

autisme veel meer is dan een regressieve beweging van nostalgie naar het ingebeelde, verheerlijkte verleden (al is het ook dat natuurlijk). Het is, denk ik, een poging om vandaag en morgen nog een houvast te vinden in een wereld die steeds verder opengaat en uniform wordt en waarin men als individu dreigt verloren te lopen. Dus het is niet alleen een terugkeer naar het verleden, maar ergens ook een houvast voor de toekomst. Voor de autist is deze verkrampde houding een vluchtmechanisme dat des te hardnekkiger werkt naarmate de confrontatie met de ander inderdaad een risico inhoudt dat niet iedereen bereid is aan te gaan. Dat is de realiteit, het risico is daar. Natuurlijk kan en moet de democratische overheid onwettige, agressieve vormen van dit autisme krachtig bestrijden, zoals nu stilaan het geval is in Duitsland, maar daarmee wordt de kern van het probleem niet geraakt. Men kan natuurlijk wetten stemmen tegen racisme - ik denk aan de verdienstelijke poging van Fred Erdman om de wet Moureau aan te passen, ik denk aan een aantal wetten en maatregelen in de Bondsrepubliek, maar daarmee raak je aan het symptoom, maar niet aan het probleem zelf. Een beetje zoals Brecht zei na 8 mei '45: 'Der Schoss ist fruchtbar noch ausdem das kroch' (de schoot is vruchtbaar waaruit dit gekropen is).

Stil autisme

Net zoals de ontvoogding, waarvan dit autisme een karikatuur is, heeft onze ontwikkeling diepe wortels. Aan het einde van *Het Verdriet* lacht iemand in een café met het idee dat we nu, na het fascisme, de democratie moeten proberen: 'Met dezelfde mensen zeker?' Anders gezegd: indien democratie idealiter samengaat met autonomie, hoe kunnen we dan verwachten dat een bevolking die al eeuwenlang met schade en schande geleerd heeft het openbare debat te schuwen, en civiele courage met don quichoterie te verwarren, plotseling rijp zou zijn voor het communicatieve handelen dat Habermas als een essentieel kenmerk van een vrije maatschappij beschouwt? Hoe kunnen we nu plotseling in een debat komen dat rijp is en open, als we geleerd hebben de kop in te trekken en nooit de nek uit te steken? Omdat het autisme pathologisch van aard is kan het per definitie onmogelijk de eigen positie relativeren door bijvoorbeeld in te zien hoezeer de eigen cultuur een produkt van de interactie met vreemde culturen is en ook niet kan groeien zonder die voortdurende wisselwerking met anderen. Als je onze geschiedenis bekijkt dan zie je hoe wij een produkt zijn van enorme interactiestro-

mingen en -processen, en dat blijft op dit ogenblik nog doorgaan. Het autisme kan nl. niet dialectisch denken en bijt zich dus vast in een valse exclusiviteit, die meent dat de eigenheid slechts ten koste van het andere en van de andere kan bereikt worden: 'ik of gij, en 't zal ik zijn'.

Naast dit bekende autisme dat zijn stellingen van de daken schreeuwt, is er echter nog een andere, stillere vorm van autisme, die erin bestaat dat men de confrontatie met de omgeving uit de weg gaat, dat men zich a.h.w. 'met zijn eigen zaken bemoeit, niet aan politiek doet, zijn nek niet uitsteekt, enz.'. Dit stille autisme is de ideale voedingsbodem voor het agressieve racisme van de xenofobe actiegroepen die daardoor vaak de perverse rol van slachtoffers van de repressieve overheid toegewezen krijgen (de verhoudingen worden plotseling omgedraaid). Anders gezegd: een duidelijke afkeuring van intolerantie in een sportklub of een stamcafé is veel efficiënter dan een goedbedoeld manifest van progressieve intellectuelen, die volgens de gangbare publieke opinie 'geen last van vreemdelingen hebben' (er ook niet wonen), wat nog gedeeltelijk juist is ook. Het is dan ook veel moeilijker dit discrete, zogenaamd a-politieke autisme tegen te gaan dan de openlijk racistische variant ervan. De verschillende officiële Europese enquêtes waaruit blijkt dat de Vlamingen heel laag scoren in tolerantie, terwijl de politieke uiting daarvan nog relatief klein is, wijzen mijns inziens op dit stille autisme dat door geen betogingen of wetten kan worden aangepakt. Politici die in een democratie verplicht zijn realistisch met het kiezersgedrag rekening te houden, zullen dan ook onvermijdelijk door dit fenomeen beïnvloed worden en er zich voor hoeden deze potentiële kiezers te veel af te schrikken. Wanneer iemand vanuit de SP overstapt naar het Vlaams Blok is dat niet onjuist, maar is het ethisch verantwoord?

Minderheid

Ik wil eindigen met de droom van Mark Grammens, mijn vriend en tegenstander. Mijn vriend Grammens, wat betreft zijn schitterende analyses van de buitenlandse politiek, van de buitenlandse evolutie, van de ontwikkelingen in Oost-Europa. Wat hij geschreven heeft over Irak, wat hij schrijft over Somalië en Bosnië is schitterend proza. Mijn tegenstander Grammens omwille van zijn toch wel vreemde ene blinde vlek: als een partij compleet Vlaams radicaal nationaal is, dan is om het even wat ze voor de rest nog doet of denkt, dat zullen we dan erbij nemen. Ik wil een citaat uit zijn essay over de

toekomst van Vlaanderen geven, dat uiteindelijk wel merkwaardig is. Ik citeer: 'Ik droom van een Vlaamse staat, waarin Artsen zonder Grenzen een ministerieel departement vormt; dat de taak opneemt van wereldsolidariteit die de republiek Vlaanderen zich vrijwillig heeft gesteld en die zij volledig uit haar welvaart financiert'. Ik zou daarbij twee kanttekeningen willen maken. Ik ben het met de geest van deze uitspraak eens, ook al is het nog lang niet duidelijk hoe die Vlaamse staat er concreet zal uitzien: federale deelstaat van België, een autonome eenheid in een grotere configuratie, een volledig onafhankelijke republiek. Plak daar namen op: enerzijds Dehaene, anderzijds Van den Brande, en als derde Grammens zelf. Niemand weet welke vorm van autonomie er zal komen, maar de vraag is wat je er dan mee doet. En mijn tweede kanttekening: wat ook de uitkomst van de huidige ontwikkeling moge zijn, de vraag blijft hoe men deze mentaliteitsverandering zal kunnen doorvoeren, en ook hierop kan niemand een sluitend antwoord geven. Al lijkt het inderdaad de enige weg om zowel boven dit traditionele autisme als boven de modieuze zelfonderschatting uit te kunnen stijgen. We zitten met twee klippen: zelfonderschatting en verkrampde zelfoverschatting.

Misschien had de Poolse filosoof Kolkowski wel gelijk toen hij in 1968 schreef dat echt progressieven altijd gedoemd zijn om een minderheid te vormen, maar dat het er zonder hen nog slechter aan toe zou gaan. Vandaag hebben we een enorme en dringende behoefte aan mensen die tegelijkertijd autonoom denken en leven en voldoende begrip kunnen opbrengen voor de zoektocht van verschillende bevolkingsgroepen en culturen naar hun eigen specifieke inbreng. Ook als ze altijd een minderheid zullen blijven hebben deze intellectuelen (en een intellectueel betekent hier niet iemand met een diploma, een intellectueel is iemand die zelf denkt) toch de plicht te werken aan een nieuwe vorm van internationale informatie en solidariteit, die voldoende genuanceerd en dialectisch kan zijn, om binnen afzienbare tijd de valse tegenstelling tussen eigenheid en wereldburgerschap intellectueel zodanig te discrediteren dat voordrachten als deze gelukkig overbodig zullen geworden zijn.

Ludo Abicht

Transcriptie van een lezing uitgesproken in deSingel op 7 maart 1993